

Lapsen omantunnon kehitys

ProSophie 29.1.2015
Marjukka Westerlund

Martina Reis: Sein Gewissen

Omatunto:

- Ihmisen sisäinen moraalitaju
- Kaikille yhteinen käsitys hyvästä ja oikeasta
- Mikael Agricolan käännös kreikan sanasta Syneidesis
- Olemassaolo havaitaan, kun ihminen tekee väärän teon ja katuu sitä
- Vartioivan ja rankaisevan roolin ohella ihmistä ohjaava ja itsetuntoa tukeva rooli

Omatunto

- Kulttuuri ja kasvatus vaikuttavat kehitykseen
- Ihmiselämän peruskysymyksissä moraalisäännöt kaikissa kulttuureissa samansuuntaiset
- Kehitys liittyy kiinteästi lapsen
 - vuorovaikutussuhteiden kehitykseen
 - tiedolliseen kehitykseen

Lapsen omantunnon kehitys

- Psykodynaaminen näkökulma, yliminän käsite
- Lähteet:
 - Gunnar Carlberg: Dynamisk Utvecklingspsykologi, Borås, Natur och Kultur 2001
 - Phyllis & Robert Tyson: Psychoanalytic Theories of Development
Yale University Press 1990
 - John Bowlby: kiintymyssuhdeteoria
 - Melanie Klein: objektisuhdeteoria

Lapsen omantunnon kehitys

- Kehitys ikävaiheittain
 - Vauvaikä, 0-12kk
 - Taaperoikä, 1-2v
 - Leikki-ikä 3-5v
 - Kouluikä 6-12v
- Miten tukea kehitystä?

Vauvaikä, 0-12kk

- Omantunnon alkeelliset juuret
 - ”Tee toiselle niin kuin toivot, että sinulle tehdään.”
- Psyykkisen kasvun aktiivinen alku
 - Perustarpeiden tyydyttäminen -> turvallisuus
 - Luottamus vanhemman pysyvyyteen -> eriytyminen
 - Vanhempi emotionaalisesti saatavilla
 - Tunteiden yhteensovittaminen
 - Myönteinen vuorovaikutus
 - Vuorottelun säännöt, peilaus

Vauvaikä, 0-12kk

- Vauva sietää eriytymisen aiheuttamaa epävarmuutta vanhemman avulla
 - Vauva seuraa, onko aihetta huoleen
 - Lohdutus: äidin vauvasta erillinen tunne luo turvaa -> "tottelun" alku
- 9kk iässä vauva ymmärtää vanhemman kiellot
 - Sääntöjen oppiminen alkaa

Vauvaikä, miten tuen?

- Johdonmukainen vauvan tarpeiden tyydytys
- Vauvasta iloitseva, kannustava vuorovaikutus: ”Tee näin”, ”Kyllä”
- Vauvan viestien ja aloitteiden huomioiminen ja tunnesisällön antaminen niille
- sanoittaminen
- Vanhempi työstää vauvan tunnekokemukset ymmärrettäviksi ja siedettäviksi

Taaperoikä, 1-2v

- Hyvän ja pahan erottamisen harjoittelu
- Liikkumisen ja puhumisen harjoittelu
- Kognitiivinen kehitys
 - Ajattelu, kyky yleistää
 - Muisti
- Psyykkisen erillisyyden ja autonomian kehitys
 - Oma tahto
- Toimintastrategioiden sisäistäminen, luova ja dynaaminen vaihe

Taaperoikä, 1-2v

- Lapsi testaa ja tarkistaa, saako tehdä
- Vanhemman rakkaus -> lapsi idealisoi, haluaa täyttää vanhemman odotukset
- ”Äiti sanoi, ettei saa ottaa.”, sääntöjen sisäistys
- Ei vielä pysyvämpää moraalista rakennetta
- Omantunnon synty, lapsi haluaa säilyttää
 - sisäisen tasapainon, autonomian
 - vanhempien rakkauden

Taaperoikä, 1-2v

- Tasapainoilu omien ja vanhempien toiveiden välillä
 - Erillisyyys ahdistaa välillä
 - Jos viestintä ristiriitaista, lapsi ei sisäistä rajausta
 - Jos liikaa turhautumista, omatunto jää jäykäksi ja rankaisevaksi
- ”Ei” opitaan parhaiten positiivisen kautta
 - ”Tee mieluummin näin kuin noin”
 - Auttaa toimintatapojen oppimista ja autonomian kehitystä
 - Itsetunnon ja luovuuden tuki
 - Omatunnon ”rakastava” puoli

Taaperoikä, 1-2v

- Lapsi pystyy itse säätelemään syömistä ja suolen toimintaa
 - Oireilu näissä, jos autonomiapyrkimykset tukahdutetaan
 - Syömishäiriöt, tuhriminen
- Lapsi harjoittelee sanomaan itse ”ei”
 - uhma
- Mielikuvitusleikit alkavat, symboliajattelu kehittyy
 - Tarvitaan hyvät varhaiset hoivakokemukset
 - Auttaa omantunnon kehitystä

Taaperoikä, 1-2v

- Empatian alku, lapsi reagoi toisen lapsen itkuun ja pyrkii lohduttamaan
 - Pystyy miettimään toisen mieltä
- Kielen kehitys tukee tunteiden säätelykykyä
 - Oman sanoittamisen kyky
 - Helpompi sietää rajaamista
 - Kokemus itsestä erillisenä vahvistuu

Taaperoikä, miten tuen?

- Positiivisen kautta
 - Mitä saa tehdä mieluummin kuin mitä ei saa tehdä
- Autonomian tukeminen
 - Saako lapsi päättää, millä leluilla leikkii ja miten?
 - Saako lapsi yrittää syödä itse?
- Mielikuvitusleikkien tukeminen
 - ”Kahvin keitto”

Taaperoikä, miten tuen?

- Saako lapsi onnistumisen ja osaamisen kokemuksia?
 - Vanhempien liika vaativuus -> regressio, ei motivaatiota yrittää, uhma
- Saako lapsi turvallista rajausta?
 - Vanhempien vaikeus asettaa johdonmukaiset rajat -> tunne kontrollin menetyksestä, vaikeus sietää pettymyksiä, aggressiivinen tai manipuloiva käytös

Leikki-ikä, 3-5v

- ”Automaattinen” omatunto
- Ikävaiheen loppua kohti moraalisäännöt sisäistyvät
 - Ohjeiden noudattaminen estää häpeän ja syyllisyyden tunteita
 - Oman vuoron odottamisen taito
 - Jos sisäistyminen ei onnistu, lapsen käytöksen säätely jää riippuvaiseksi muista
- Voimakkaat tunteet, itsetunto vielä hauras
 - Vanhempien rakkauden menettämisen pelkoa

Leikki-ikä, 3-5v

- ”Äiti kato mä hyppään!”
 - Uusien taitojen harjoittelu
 - Uskallanko kasvaa? –hyväksyvätkö vanhemmat?
- Vaikeus tehdä kompromisseja
 - Välittömän tyydytyksen tarvetta edelleen
 - Aikaisemmin saatu hyvä tuki vanhemmilta auttaa sietämään pettymyksiä
- Vanhemmat koetaan välillä hyviksi, välillä pahoiksi
 - Mahdollisuus joustavaan omaantuntoon

Leikki-ikä, miten tuen?

- Lapsi tarvitsee ”ylijäämän” positiivista palautetta kompensoimaan pettymyksen ja epäonnistumisen tunteita
 - Itsetunnon kehitys
- Voimakkaiden tunteiden ”kesytys”, sanoittaminen
 - Kiukun kesytys estää avuttomuuden tunnetta
 - Tuki kompromissien tekoon: ovatko housunlahkeet oikein?
- Sadut äitipuolista ja noita-akoista
 - Onnellinen loppu sadussa tärkeä

Kouluikä, 6-12v

- Omantunnon vahvistuminen
- Vanhempien ohjeet sisäisiä ominaisuuksia
 - Lapsi haluaa tulla omien toiveidensa mukaiseksi
 - Itsekokemuksen vahvistuminen
- Aluksi omatunto ankara
 - Lapsi vaatii sääntöjen noudattamista ensin muilta
 - Vahva syyllisyys helposti
 - Pakko-oireet, ahdistus, perfektionismi, käytösoireet

Kouluikä, 6-12v

- Ajattelun kehittyminen lieventää omaatuntoa
 - Lapsi hyväksyy säännöt myös itselleen
 - Arvostelun sietäminen
- Hyvin toimiva omatunto
 - Itsenäinen ja joustava moraalinen ajattelu
 - Empatiakyky, muiden arvostaminen
 - Lapsi sietää häpeää ja syyllisyyttä
 - Leikkisyys
 - Lapsen pysyvä, hyvä kokemus itsestä
 - Motivaatio ja kyky pärjätä sosiaalisesti

Kouluikä, 6-12v

- Omatunto muokkautuu koko ajan
 - Opettajat, muut aikuiset, kaverit vaikuttavat
 - Nuoruuden maailma on houkutteleva

Kouluikä, miten tuen?

- Muiden aikuisten kuin vanhempien mahdollista tukea
 - Lapsi samastuu, ottaa mallia
 - Lapsi hakee aineksia omaantuntoonsa
- Sääntöjen harjoittelu pelejä pelaamalla ja harrastusryhmissä
 - Pettymyksensieto paranee
 - Sosiaaliset taidot paranevat
 - Leikkisyys
- Ei-ohjattu aika tärkeää
 - Sosiaalisten sääntöjen opettelu

Kun omatunto ei tunnu toimivan

- Asosiaalinen käytös
 - Väkivaltainen käytös
 - Varastelu
 - Valehtelu
- Lapsella ei ole ”varaa” omaantuntoon
- Lapsi kokee ympäristön uhkaavana, reagoi toiminnalla
- Vaikeus hahmottaa muiden tunteita ja erottaa niitä omistaan
- Usein neuropsykologista taustaa

Kun omatunto ei tunnu toimivan

- Tunne-elämän kehityksen viive
 - Erillisyyden kehitys häiriintynyt
 - Mielihyvähakuisuus
 - Symbolisen ajattelun ongelmat -> lapsi kokee uhan konkreettisenä
 - Käsitys itsestä huono -> häpeä, syyllisyys
 - Vaikeus ymmärtää oman toiminnan seurauksia
 - Pettymyksensieto vaikeaa
 - Voimakas avuttomuuden tunne

Kun omatunto ei tunnu toimivan

- Vanhempien liika sallivuus ylläpitää lapsen kaikkivoipaisuuden tunnetta
- Vanhempien liika ankaruus saa aikaan regressiota tai kapinaa
- Lapsi saa käytöksestään negatiivista palautetta -> reagoi huonolla käytöksellä -> negatiivinen kierre
- Lapsi tarvitsee kokemuksen hyväksyvistä yhteydestä aikuiseen, positiivista palautetta -> luottamus
- Rangaistusten merkitys?

Yhteenvetona

- Lapsen psyykkinen kehitys tasapainoilua oman tyydytyksen tarpeen ja omien ajatusten toteuttamisen sekä ympäristön odotusten kanssa
- Lapsi tarvitsee positiivisesti hänen ajatuksiaan kuulevia ja johdonmukaisesti odotuksia tuovia aikuisia tukemaan omantunnon kehitystä ->
 - Oppii ja motivoituu sisäistämään ympäristön normit
 - Omastatunnosta tulee minuutta hyvällä tavalla tukeva

Kiitos!

